

Miąso, Józef

Sprawozdanie z prac naukowo-badawczych Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN za rok 1983

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/3-4, 715-717

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

pracownikami PAN. Zastrzeżenia wzbudziła działalność Biura Współpracy z Zagranicą, które nierzadko „blokuje” zaopiniowane pozytywnie przez Wydział I Nauk Społecznych wnioski dotyczące wyjazdów członków Komitetu (również bezdewizowych).

Bohdan Jaczewski
(Warszawa)

INSTYTUT HISTORII NAUKI, OŚWIATY I TECHNIKI PAN

SPRAWOZDANIE Z PRAC NAUKOWO-BADAWCZYCH INSTYTUTU HISTORII NAUKI, OŚWIATY I TECHNIKI PAN ZA ROK 1983

I. REALIZACJA PLANU BADAŃ

Realizacja zadań badawczych przebiegała na ogół zgodnie z planem koordynacyjnym. W roku sprawozdawczym plan ten uległ nieznacznym modyfikacjom, polegającym na zwiększeniu ilości zadań w niektórych grupach tematycznych oraz przesunięciu kilku zadań do planu Instytutu. W realizacji badań brała udział większość pracowników Instytutu oraz liczni współpracownicy ze szkół wyższych i placówek naukowych (UJ, UW, UMCS, UAM, UMK; WSP w Krakowie, Kielcach, Rzeszowie, Olsztynie; Akademia Medyczna w Warszawie, Krakowie, Szczecinie; Politechnika Warszawska, Muzeum Ziemi PAN, Archiwum PAN, IHKM PAN, Biblioteka PAN w Gdańsku i WIH). Prace Instytutu miały w roku 1983 przeważnie charakter kontynuacji badań perspektywicznych, których zakończenie przewiduje się na lata późniejsze. Do ważniejszych długofalowych zadań należą: wielotomowa *Historia nauki polskiej*, syntetyczne opracowanie dziejów techniki polskiej oraz *Dzieje edukacji w Polsce*.

Zakończono opracowanie maszynopisu IV tomu syntezy *Historia nauki polskiej* (red. prof. B. Suchodolski) według założeń planu badań na rok 1983. Jednakże założenia te uległy zmianie po kolejnej dyskusji przeprowadzonej w czerwcu 1983 r. na plenarnym posiedzeniu Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. Redakcja przyjęła wniosek Komitetu o uzupełnienie treści tomu rozdziałem na temat popularyzacji nauki i zamówiła jego opracowanie z terminem ukończenia w styczniu 1984 r. Opracowano ponadto siedem dalszych rozdziałów do V (ostatniego) tomu *Historii nauki polskiej*, obejmującego lata 1918—1951, a na ukończeniu jest ostateczna wersja IV tomu, zawierającego bibliografię do III i IV tomu (w opracowaniu mgr J. Schiller).

Kontynuowane były prace nad I tomem *Historii techniki polskiej* (red. prof. T. M. Nowak). Teksty poszczególnych rozdziałów tomu zamówiono u współpracowników z uczelni i IHKM PAN; kilku autorów złożyło już gotowe teksty (o łącznej objętości 6 ark.). Ponadto ukończono jeden z trzech planowanych tomów (w I redakcji) syntezy *Rozwój polskiej techniki lotniczej do 1939 r.* pod redakcją mgra A. Glassa.

Zaawansowane są badania nad losami oświaty i nauki polskiej w latach wojny i okupacji — prowadzone przez pracowników Instytutu (prof. S. Mauersberg, dr W. Garbowska, dr R. Terlecki) oraz współpracowników ze szkół wyższych. Znacznie rozszerzono także pole badań nad rolą oświaty w kształtowaniu kultury narodowej w okresie zaborów (prof. J. Miaso, doc. K. Bartnicka, dr R. Terlecki,

mgr L. Zasztowt, mgr J. Schiller oraz współpracownicy). W roku sprawozdawczym rozpoczęto ponadto prace nad pełną bibliografią dziejów oświaty w latach 1795—1918. Badaniami objęto m. in. szkolnictwo z wyższym włącznie, oświatę dorosłych i popularyzację nauki, społeczną rolę nauczycieli oraz wychowawczą funkcję rodziny.

Do ważniejszych zadań, których zakończenie przewidziano na bieżące pięcioletnie należą edycje *Dzieł wszystkich* M. Kopernika oraz edycja pism O. Langego i M. Kaleckiego. W roku sprawozdawczym przekazano do druku III (ostatni) tom *Dzieł* Kopernika w wersji polskiej. Angielska wersja tego tomu, przygotowana przez prof. E. Rosena z Nowego Jorku, znajduje się również już w drukarni. Z kolei prace nad edycją *Pism* O. Langego zostały w Instytucie ostatecznie zakończone. Ostatni tom, zawierający *Kalendarium* znajduje się od kilku lat w wydawnictwie (PWE). W druku znajdują się dwa tomy *Pism* M. Kaleckiego (IV i V). Zakończono także prace nad pierwszą wersją przypisów i komentarzy do VI (ostatniego) tomu tych pism (doc. J. Osiatyński).

Posunęły się naprzód badania nad społeczną rolą uczonych w średniowieczu (doc. M. Frankowska-Terlecka i dr J. Drewnowski) oraz w Rzeczypospolitej dobie Oświecenia (studium o O. Kopczyńskim prof. I. Stasiewicz-Jasiukowej). Poważnie zaawansowano też prace nad monografią zbiorową, poświęconą rozwojowi form organizacyjnych nauki polskiej w latach 1864—1973 (red. doc. B. Jacewski).

Oceniając ogólnie wyniki badań uzyskane w roku sprawozdawczym należy podkreślić, że wzbogaciły one naszą wiedzę o nauce i oświacie w średniowieczu, w dobie staropolskiej, w okresie zaborów oraz w XX w. Przekazano do druku 6 monografii, 4 tomy źródeł, 29 rozpraw, studiów i artykułów. Wiele prac będzie przekazanych do druku w 1984 r.

Przykłady zakończonych prac:

Pozytywistyczna teoria wiedzy (dr J. Skarbek); *Rozwój konstrukcji maszyn elektrycznych do końca XIX w.* (mgr L. Królikowski); *Rozwój geotektoniki teoretycznej. Obserwacja, eksperyment, teoria* (dr A. Arendarski); *Dzieje nauk farmaceutycznych w Polsce w latach 1918—1978* (monografia zbiorowa pod red. prof. Z. Jertzmanowskiej z AM w Łodzi i dr hab. B. Kuźnickiej); *Badania chemiczne leczniczych wód mineralnych w Polsce, 1800—1858* (mgr H. Lichočka); *Funkcja Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (1815—1872) w rozwoju nauk społecznych* (dr D. Rederowa). Ponadto prof. J. Babicz ukończył książkę (w języku niemieckim) pt. *Dzieje Geografii Ptolemeusza* (zachowane w naszym kraju dwa rękopisy tego dzieła świadczą o jego wczesnej recepcji w Polsce).

Do ważniejszych rezultatów, prowadzonych w Instytucie badań, należy też zaliczyć zaawansowanie, a w kilku przypadkach ukończenie prac nad edycjami źródeł rękopiśmiennych do historii nauki i oświaty, jak np. m. in. edycja pism Awicenny i Jana z Głogowa (w opracowaniu dr M. H. Malewicz), Witelona (dr J. Burchardt oraz zespół współpracowników z UMK) mów uczonych krakowskich z XIV i XV w. (dr J. Drewnowski) oraz korespondencji Heweliusza (dr A. Siemigłowska z Biblioteki PAN w Gdańsku).

*

*

*

W roku sprawozdawczym awanse naukowe uzyskało 7 pracowników Instytutu, a mianowicie: 2 osoby uzyskały tytuł profesora nadzwyczajnego (Irena Śtasiewicz-Jasiukowa i Tadeusz Bienkowski); 3 — stopnie doktora habilitowanego (Ryszard Ergetowski, Grażyna Rosińska i Jerzy Różewicz) oraz 2 — stopnie doktora nauk humanistycznych (Wojciech Grzelecki i Joanna Jarzęcka).

Zajęcia dydaktyczne w szkołach wyższych (wykłady, ćwiczenia, seminaria magisterskie) prowadziło 13 pracowników Instytutu. Pod ich kierunkiem przygoto-

wano około 30 prac magisterskich i 3 doktoraty. Opracowano kilka recenzji rozpraw doktorskich i habilitacyjnych.

Pracownicy Instytutu wygłosili 7 referatów na konferencjach i sesjach międzynarodowych, 16 referatów na naukowych zebraniach krajowych zorganizowanych poza Instytutem oraz cykl wykładów z historii nauki polskiej we Wszechnicy PAN.

II. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICĄ

Instytut współpracuje z wieloma ośrodkami zagranicznymi na podstawie umów pomiędzy Akademiami oraz bezpośrednich porozumień zawartych z pokrewnymi placówkami w krajach socjalistycznych i kapitalistycznych. W ramach porozumienia z Instytutem Historii Przyrodoznawstwa i Techniki AN ZSRR przygotowywana jest wspólna dwutomowa publikacja pt. *Polsko-rosyjska i polsko-radziecka współpraca naukowa. Tradycja i współczesność*. We współpracy z Instytutem Historii Powszechnej (Zakład Historii Nauki) Czechosłowackiej AN kontynuowane są badania nad dziejami polsko-czeskich i polsko-słowackich kontaktów naukowych. Wspólnie z Instytutem J. A. Komeńskiego w Pradze badana jest rola Komeńskiego w świecie. Z Instytutem K. Sudhoffa (Uniwersytet Lipski) prowadzone były badania nad historią nauk ścisłych. W roku sprawozdawczych przekazano temu Instytutowi 24 biogramy polskich uczonych, które będą opublikowane w słowniku Brockhausa.

Józef Miąso
(Warszawa)

III. PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE I WYDAWNICTWA CIĄGŁE

W roku sprawozdawczym — 1983 — Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN opublikował siedem pozycji książkowych (w tym trzy — techniką małej poligrafii) oraz cztery wydawnictwa ciągłe („Kwartalnik Nauki i Techniki”, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, „Organon” i „Rozprawy z Dziejów Oświaty”) o łącznej objętości około 295 arkuszy wydawniczych.

W serii *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki* Wydawnictwo Ossolineum wydało drukiem tom CXXVIII serii — Lech Mokrzejcki: *Początki wiedzy o morzu w dawnej Rzeczypospolitej. Problematyka morska w nauce gdańskiej doby Baroku i Oświecenia*. Gdańsk 1983 (21 ark. wyd.). Monografia przedstawia wiedzę o morzu i badania z tego zakresu prowadzone przez uczonych gdańskich od XVI do XVIII w. Uwzględnia również dzieje gdańskiej oświaty i jej wkład kształcenia specjalistów morskich. Książka jest interesująco ilustrowana i opatrzona estetyczną obwolutą, ciekawą pod względem graficznym.

W serii *Studia Copernicana* Wydawnictwo Ossolineum opublikowało tom XXIII — *Witelonis Perspectivae liber quintus. Book V of Witelo's Perspectiva*. Wrocław 1983 (25 ark. wyd.). Praca obejmuje edycję krytyczną tekstu łacińskiego księgi V *Perspektywy* wraz z przekładem angielskim, wstępem i komentarzem. Książka zawiera — oprócz kilkudziesięciu rysunków Witelona — 15 źródłowych reprodukcji